

Chalupa, Bohumír

[Anderson, Barry F. Cognitive psychology: the study of knowing, learning, and thinking]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. I, Řada pedagogicko-psychologická. 1979-1980, vol. 28-29, iss. 114-15, pp. 185-186

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/112963>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

mají povahu souhrnných referátů, dále výsledky specializovaných výzkumů a sdělení naznačující možnosti praktické aplikace poznatků. Pečlivou redakci zajistil D. Wendt z univerzity v Kielu a Ch. Vlek z univerzity v Leydenu. Každý ze šesti oddílů knihy se nejprve přibližuje čtenáři v úvodu vydavatelů, naznačujícím, které otázky se řeší, případně, které problémy zůstávají otevřené. Na konferenci byl značný podíl amerických badatelů, což se odráží také v provenienci příspěvků v této publikaci.

První oddíl je věnován experimentálnímu rozpracování teorie MAU (multi-attribute utility theory); deskriptivní a preskriptivní modely se vztahují k dvěma typům rozhodování: (a) s risikem, (b) bez riska. Kompetentní příspěvky v této oblasti jsou spojeny se jmény G. W. Fischer, D. v. Winterfeldt, E. Jacquet-Lagrèze a P. a A. Humphreys. Pro psychology je nejpозoruhodnější tematika druhého oddílu týkající se subjektivní pravděpodobnosti, uvedená A. Tverskym a D. Kahnemanem. G. F. Pitz zde rozvíjí strukturální teorii poznávání v podmínkách nejistoty. Metodiku zkoumání pravděpodobnosti jeví a výzkumné výsledky z této oblasti uvádějí příspěvky A. H. Murphyho s R. L. Winklerem a J. Selvidge.

Třetí oddíl rozvíjí v příspěvcích D. V. Lindleye, W. B. Fairleye a C. R. Marshalla společně s J. A. Wisem otázky pravděpodobnosti v oblasti právní a forenzní. Čtvrtý oddíl přináší několik stručných příspěvků analyzujících některé proměnné rozhodovacích procesů (komplexita úkolů, čas, sekvence dějů). Autorsky se zde podílejí Van Praag, Ölander, Hogarth, Ford.

Pátý oddíl se týká teoretických a empirických poznatků vícestupňových rozhodovacích situací a je uveden příspěvkem známého psychologa A. Rapoportu o výzkumných paradigmatech dynamického rozhodování; z hlediska terminologie běžné v evropské psychologii poznávacích a rozhodovacích procesů jde tu o aktuální genezi rozhodování. V komentáři rakouského autora G. D. Kleitera proráží zřetelně způsob chápání problematiky, běžný v evropské psychologii; je zde také odvolání na analogická zkoumání F. Kluxe z Humboldtovy univerzity.

V náznamech zůstává tematika posledního oddílu týkající se kolektivního rozhodování (H. Moskowitz, G. Majone).

Jako celek poskytuje kniha rozsáhlý výběr informací ze specifické oblasti pravděpodobnostního učení, myšlení a rozhodování, ovšem výběr poněkud jednostranný; psychologové zde budou postrádat řadu kompetentních výsledků, které odezdněly i na mezinárodních kongresech a konferencích, evropské čtenáři kterékoli profese si budou pravděpodobně uvědomovat disproporci ve zpracování otázek, vyplývající z prevalence amerických prací. Kniha vychází ve vzorné úpravě Reidlových edicí.

Josef Svancara

Anderson, B. F.: Cognitive Psychology. The Study of Knowing, Learning and Thinking. New York, San Francisco, London, 1975, 402 str.

Andersonova publikace, podobně jako stejnojmenná kniha Neisserova z roku 1967, je zaměřena na tři základní tematické okruhy: na percepci, učení a myšlení. Organismy jsou chápány jako poznávací systémy, jejichž vnitřní stavy odpovídají nějakým způsobem vnějšímu světu. Informace je vybírána, kombinována a znovu předávána na základě zpětné vazby. Vnitřní systém člověka je komplexní a hierarchicky uspořádaný. Základem je jednak reprezentativní, jednak výkonný systém. Z tohoto hlediska je také provedeno základní rozdělení knihy.

Kognitivisté, vycházející původně z gestaltistické psychologie, přibírají výsledky nových experimentálních výzkumů z 60tých a 70tých let. Zkoumají způsob organizace psychických procesů, přičemž se teoreticky opírají o kybernetiku, teorii informace a regulace, teorii systémů. Cílem organismů je adaptace v prostředí (adaptace druhů, jedinců). Jsou vybaveny receptorními a efektorními mechanismy a spojovacím článkem.

Reprezentativní systém zahrnuje primární a sekundární percepci a asociativní paměť. Informace, která je přijímána smysly, je zpracovávána pomocí různých

analýzátorů a formována v analogický model světa. Zde je třeba poznamenat, že pojem analýzátorů je chápán na způsob dílčích mechanismů v percepci, nikoliv v pojetí I. P. Pavlova.

Zákony percepcie jsou demonstrovány zejména na příkladech z gestaltické školy (zákony blízkosti, podobnosti, jednoduchosti ap.). Závěrem je pojednáno o krátkodobé paměti, pozornosti a stavech vědomí.

Analogický model je dále zdokonalován v sekundární percepci, a je k dispozici jako informační zdroj výkonného systému. Sekundární percepcie zahrnuje zadní asociativní oblast mozkové kůry. Její poškození vyvolává agnosii, neschopnost poznat známé objekty. Rozdíl mezi primární a sekundární percepcí je fylogenetický, ontogenetický a mikrogenetický. Jas, lokalizace, velikost, pohyb související s primární percepcí. Pokročilejší stupeň představuje vnímání tvaru a jiných komplexních vlastností předmětu.

Asociativní paměti je připisována dimenze významu, kterou propůjčuje analogickému modelu skutečnosti. Bezprostřední asociace jsou automatické a nepodléhají volní kontrole.

Výkonný systém je popisován z hlediska obecných charakteristik, plánů pro reproduktivní a produktivní zpracování informace, zvláštní pozornost je věnována problematice hodnoty a výběru.

Zatímco reprezentační systém organizuje a identifikuje informaci o stavu prostředí, výkonný systém je nezbytný pro řízení sledu odpovědí a pro sledování toku myšlení. Zajišťuje chování, orientované k cíli.

Je třeba rozlišit mezi řízeným a neřízeným myšlením. Neřízené myšlení se projevuje ve snech a denním snění, řízené myšlení směřuje k určitému cíli jako např. při řešení problému.

Výkonný systém pracuje při výběru na základě hodnot, z nichž některé se týkají jeho vlastní funkce (na způsob autoregulace). Některé faktory prostředí jsou nezbytné pro existenci organismu a jiné jej zase ohrožují. Ty, které vyhledává, mají pozitivní hodnotu, ty, kterým se vyhýbá, mají hodnotu negativní.

Autor rozlišuje mezi kognitivními a nekognitivními motivy. Prvé se týkají poznání, učení a myšlení (na způsob důvodů), jsou lokalizovány v kortexu, druhé se týkají konsomačních odpovědí a naučených odpovědí, spojených s těmito konsomačními odpověďmi a jsou lokalizovány v hypotalamu.

Andersonova publikace obsahuje řadu příkladů psychologických experimentů a interpretuje je. Z autorů se socialistických zemí je citován Zinčenko, Zeigarniková a E. N. Sokolov.¹

K celkovému hodnocení knihy lze říci:

1. Teorie kognitivní psychologie, která se počítá někdy na Západě k progresivním směrům, neboť vystupuje kriticky zejména vůči behaviorismu, není jednotná, nýbrž spíše eklekticistická. Opírá se vedle celostní teorie o teorii organizace, teorii informace a regulace, teorii systémů, akceptuje výsledky neurofyzologie, ale kupodivu i psychoanalytickou koncepci osobnosti.

2. Otázka psychické regulace činnosti je převedena v podstatě na jednotlivá stadia zpracování a předávání informace a některé formální organizační principy. Přitom uniká předmětný obsah činnosti, její společensko-historická podmíněnost, vztah ke konkrétní osobnosti.

3. Namísto toho je konečný cíl spatřován v adaptaci organismu za pomoci různých vnitřních a vnějších mechanismů. Důležitou úlohu má přitom ego jako druh adaptivního systému, který minimalizuje změny, které by narušovaly jeho vnitřní organizaci. K vnějším prostředkům působení se počítá lokomoce, manipulace a komunikace.

Prostor pro vlastní aktivitu subjektu je minimální, redukuje pouze vznikající disonanci, nepřináší do pohybu nový prvek, nový cíl a program.

Knihy je užitečná pro seznámení se s koncepcí současné kognitivní psychologie a jejího vztahu k jiným směrům.

Bohumír Chalupa